

1

„Vreau un Matisse draguț“

*Suntem înclinați să avem încredere în cei pe care
nu-i cunoaștem fiindcă nu ne-au înșelat niciodată.*

Samuel Johnson

John Drewe și John Myatt, autorii „celei mai mari fraude cu obiecte de artă din secolul XX“, după cum i-a numit Scotland Yard, se întâlniseră pentru prima dată în urmă cu patru ani, în 1986, când viața lui Myatt era în cădere liberă. Soția îl părăsise, lăsându-i în grijă cei doi copii, Amy și Sam, care încă purtau scutece, iar el era disperat. Familia locuia pe o străduță îngustă, într-o comunitate rurală mică din Sugnall, Staffordshire, la o fermă care le aparținuse cândva părinților lui Myatt. Casa era veche și dărăpănată, fără încălzire centrală și apă caldă curentă, fiind încălzită doar de o sobă Rayburn albăstrie străveche, pe care Myatt o alimenta cu cărbuni doar când își permitea să-i cumpere. Rufele spălate zilnic erau atâr-nate de obicei la uscat pe o frânghie, deasupra mesei din bucătărie. Mobila, aproape toată veche și demodată, fusese și ea a părinților. Bărbatul trăia frugal, dar veniturile sale modeste, ca profesor de artă cu jumătate de normă, abia dacă acopereau cheltuielile și facturile, așa că a fost nevoit să apeleze la ajutorul social.

Myatt nu avea obiceiul să-și plângă de milă, dar adevărul era că trăia vremuri grele. Se trezea în toiul nopții, măcinat de

senzația că a fost măturat de valurile sortii și că a naufragiat pe colinele domoale din partea central-vestică a Angliei.

Situația nu fusese întotdeauna așa de sumbră. În copilărie, Myatt dovedise un talent deosebit pentru muzică și pictură și fusese încurajat de părinții lui să urmeze școala de arte, unde profesorii i-au recunoscut abilitățile compoziționale. Au rămas impresionați mai ales de talentul lui uimitor de a reproduce operele marilor maeștri, talent pe care el îl atribuia abilității sale înnăscute de „a se pune în pielea altora“. Cu pensula în mână, înconjurat de albume de artă pe care le împrumuta de la bibliotecă, adeseori cădea într-un fel de transă empatică, se apleca deasupra pânzei, o netezea, iar apoi se dădea un pas în spate și își imagina cum a reușit artistul să realizeze opera.

După terminarea facultății a primit o bursă pentru a plăti chiria unui atelier în orașul învecinat Lichfield, locul de naștere al lui Samuel Johnson. Myatt lucra, mânca și dormea în atelier. La fel ca orice tânăr artist, era convins că ascunde în el o operă grandioasă și că, într-o zi, aceasta se va ivi în realitate, pe deplin articulată.

Myatt era fascinat de perspectivă, de compoziție și de pensulație. Crescuse într-un mediu rural presărat cu biserici străvechi, așa că nimic nu-i plăcea mai mult decât să-și petreacă timpul privind la turlele ascuțite și la arcele butante, să aleagă nuanța potrivită și să așeze fiecare tușă la locul ei. Odată, a pictat o singură clădire timp de două luni, surprinzând fiecare cărămidă a fațadei. Din când în când, lucrările lui erau expuse în expoziții de grup care au călătorit în mai multe orașe din centrul Angliei. La începutul anilor '70, a fost ales de municipalitatea Lichfield pentru a realiza o pictură murală a lui Samuel Johnson.

Dar până și Myatt a trebuit să accepte că lucrările lui sunt prea tradiționale, depășite și nevandabile. Lumea artistică londoneză a epocii nu-și căuta inspirația în bisericile de la țară și în peisajele pastorale. În schimb, erau la modă artiștii pop

ca Peter Blake, Richard Hamilton, David Hockney și Bridget Riley¹, care rivalizau cu omologii lor americani Andy Warhol, Jasper Johns și Robert Rauschenberg². Judecătorii lumii artistice recunoșteau că opera lui Myatt este impecabilă din punct de vedere tehnic, dar, în același timp, o considerau „academică” sau anostă ori, și mai rău, în ambele feluri.

După câțiva ani petrecuți în micul atelier din Lichfield, Myatt și-a dat seama că nu prea are șanse să-și câștige traiul ca artist. A renunțat la atelier, mai mult ca o capitulare, decât din rațiuni economice. Se cunoștea prea bine. Era prea interesat de detaliile tehnice pentru a putea avea speranța că inspirația îl va propulsa într-o bună zi spre faimă și bogăție. Cu inima strânsă, a renunțat la pensulă și și-a încercat norocul scriind și compunând acasă cântece pop de trei minute, pe care apoi le trimitea prin poștă la Londra.

Spre uimirea lui, o companie producătoare de muzică i-a oferit un contract și, în următorii ani, a trăit din compunerea muzicii sau ca muzician de studio. Serile, ori de câte ori avea prilejul, picta portretele prietenilor, ale celor din corul bisericii ori ale pastorului local. Aproape renunțase la gândul că va produce o melodie de succes când, în 1979, în timpul unei nopți albe petrecute într-un studio londonez, a compus la pian o interesantă melodie *reggae*, intitulată „Silly Games”. Șase luni mai târziu, după ce un coleg l-a ajutat să ajungă la

¹ Peter Blake (n. 1932), artist pop englez care, printre altele, a creat coperte ale unor albume ale formațiilor The Beatles și The Who. Richard Hamilton (1922 – 2011), pictor britanic, unul dintre reprezentanții timpurii ai artei pop. David Hockney (n. 1937), pictor, desenator, gravor, scenograf și fotograf englez. Bridget Riley (n. 1931), pictor englez, membru important al mișcării op art. (n.tr.)

² Andy Warhol (1928 – 1987), pictor, grafician, fotograf și producător de filme american, unul dintre cei mai cunoscuți reprezentanți ai artei pop. Jasper Johns (n. 1930), pictor și sculptor american, asociat cu expresionismul abstract, neo-dada și pop art. Robert Rauschenberg (1925 – 2008), pictor și artist grafic, reprezentant timpuriu al artei pop. (n.tr.)

versiunea finală, melodia a intrat în topuri. Cea mai bună parte era vocea suavă a cântăreței Janet Kay, care atingea note extrem de înalte pe o melodie altfel mediocră, dar care a prins foarte repede în rândul tinerilor britanici.

Când banii câștigați din drepturile de autor au început să vină, Myatt și-a împărțit timpul între casa de la țară, unde soția lui pusese bazele unei promițătoare afaceri cu plante medicinale, și compania muzicală din Londra, unde a avut șansa de a se folosi de bogata lui educație artistică. Șeful lui, care fusese la cină acasă la proprietarii faimosului lanț de magazine Marks & Spencer, a fost impresionat de un tablou al lui Raoul Dufy³ deținut de gazde. I-a povestit lui Myatt despre această pânză, mărturisindu-i că i-ar plăcea să aibă câteva sute mii de lire sterline pentru a cumpăra un tablou de Dufy. Imediat, Myatt s-a oferit să-i picteze el unul sau două tablouri. Șeful s-a amuzat, dar n-a părut deloc convins.

Myatt avea o educație solidă în domeniul artei, obținută în anii în care aspirase la o carieră de pictor, așa că s-a bucurat de provocare. Perspectiva de a pune iarăși mâna pe pensulă, ca un profesionist, de a câștiga bani făcând ceea ce-i place mai mult, i-a dat aripi. Împreună cu șeful lui, a răsfoit albume de artă cu opera lui Dufy, până când acesta a rămas impresionat de două tablouri – o reprezentare a marelui cazino din Nisa și un peisaj cu un golf.

Dufy, un pictor fovist francez, era specializat într-o paletă cromatică simplă și strălucitoare, Myatt crezând că-i va fi relativ ușor să-i copieze stilul. Tușele fluide ale lui Dufy erau însă cu totul altceva decât încercase el până atunci, imitarea lor dovedindu-se mai grea decât anticipase. Cu toate acestea, avea senzația că are o conexiune cu pictorul, o colaborare peste timp.

³ Raoul Dufy (1877 – 1953), pictor fovist, desenator, ilustrator și scenograf francez. (n.tr.)

După ce a terminat prima pictură, a falsificat semnătura artistului francez și a adăugat, pe spate, o notiță în care șeful lui era desemnat persoana care comandase opera. S-a distrat bine și a câștigat și ceva bani. Șeful l-a plătit cu 200 de lire sterline pentru fiecare lucrare⁴, cheltuind în plus 1600 de lire pe rame. După ce a agățat tablourile pe perete, a invitat la cină cuplul de la Mark & Spencer. Fără să pomenească de Myatt, le-a arătat cele două picturi.

„Sunt mai bune decât cea pe care o avem noi!“, au exclamat oaspeții.

Și alții au fost induși în eroare de lucrările lui, i-a destăinuit șeful lui Myatt. O prietenă, istoric de artă, aproape a leșinat când a văzut falsurile și a jurat că poate observa în ele influența lui Matisse. Myatt a chiuit de bucurie când a auzit asta.

Între timp, efemera lui carieră de compozitor a luat-o la vale. „Silly Games“ a rămas singura lui melodie de succes. Nu a mai reușit altceva. În doi sau trei ani, compania muzicală s-a prăbușit, iar drepturile de autor și onorariile primite de Myatt s-au împrușcat. La scurt timp după aceea, părinții lui au murit, iar soția i-a născut al doilea copil, un băiat pe nume Sam, fiind foarte afectată de această sarcină. A început să devină din ce în ce mai distantă cu membrii familiei și, la câteva luni după nașterea lui Sam, s-a îndrăgostit de un alt bărbat, care părea întruchiparea romantismului, anunțând că îi părăsește pe Myatt și pe cei doi copii.

La patruzeci și unu de ani, Myatt simțea că viața lui s-a sfârșit. Compozitor, portretist și peisagist ratat, ajunsese să lucreze cu jumătate de normă ca profesor, învățându-i pe

⁴ Echivalentul a 400 de dolari la vremea respectivă. Rata de schimb a dolarului american în lire sterline a variat foarte mult de la sfârșitul anilor '70 la mijlocul anilor '90, între un maxim de peste 2 dolari pentru o liră și un minim de mai puțin de un dolar pentru o liră. În cea mai parte a intervalului, rata medie de schimb a fost de 1,50 dolari pentru o liră sterlină, dar cititorii interesați de cursul exact pot afla datele de pe site-ul research.stlouisfed.org/fred2/data/EXUSUK.txt. (n.a.)

copii să deseneze; acum era și un soț ratat. Anii săi productivi trecuseră, nu se mai putea defini prin noblețea aspirațiilor. Deși nu fusese niciodată o fire ambițioasă, acum era profund dezamăgit de sine. În 1986, când a descoperit că mai are doar 100 de lire în cont, s-a decis că nu-i rămâne altceva de făcut decât să apuce din nou calea falsurilor artistice, știind, din experiența cu fostul lui șef, că există o piață pentru ele.

A dat un anunț în *Private Eye*, o revistă satirică londoneză bilunară, cu un public înstărit și cinic, care, spera el, avea să fie atras de oferta lui de „falsuri autentice“, copii ale unor „picturi din secolele al XIX-lea și XX, cu prețuri începând de la 150 de lire sterline“. Spre ușurarea lui, anunțul a generat oarecare interes și câteva comenzi. Un client a dorit o copie a peisajului său favorit de Claude Monet. Un altul – o epavă pictată de Joseph Turner⁵. Majoritatea solicitărilor erau ceva mai creative – un banchet sau o scenă de vânatoare, în pădure, în maniera unui anumit artist ori portretul tatălui clientului, un comandant de navă pensionat, realizat cu toată solemnitatea tipică pictorului britanic de secol al XVIII-lea Joshua Reynolds⁶. Myatt a găsit într-un catalog de artă un tablou cu un căpitan de marină bătrân și serios, cu pieptul plin de medalii, l-a copiat și i-a dat personajului un nou chip. Apoi au venit comenzile bizare, cu portretul cine știe cărei rude sau a unui animal de companie într-un cadru neobișnuit – un unchi ferindu-se de proiectile în bombardamentele naziste asupra Londrei, un cățel rozând un os în timpul bătăliei de la Agincourt. Un mucalit și-a dorit un portret care să-l înfățișeze ca pe un schelet care face dragoste cu o călugăriță grasă, în ruinele unei abații gotice.

⁵ Joseph Turner (1775 – 1851), pictor și gravor britanic, reprezentant al romantismului, specializat în peisaje și scene marine. (n.tr.)

⁶ Joshua Reynolds (1723 – 1792), portretist englez, fondatorul și primul președinte al Academiei Regale de Artă. (n.tr.)

Nu era nimic ilegal sau necuviincios în ceea ce făcea Myatt. Copierea picturilor este de secole o practică standard pentru artiști și studenții la artă. În atelierele lui Rembrandt și Rubens, tinerii asistenți copiaau adesea lucrările maestrilor pentru a-și perfecționa tehnica și a-l ajuta pe maestru. Aceste ateliere, așa cum le spune și numele, produceau picturi realizate integral de maestru sau doar schițate de el și apoi „completate” de asistenți. Unii pictau mâini, alții costume sau fundaluri. Când lucrarea era completă, maestrul studia pânza, făcea corecturile necesare, adăuga un detaliu sau două și o semna. Istoricii de artă au scris volume întregi pentru a stabili gradul exact de paternitate al picturilor marilor maeștri, făcând diferența între cele realizate doar de maestru și „originalele” de atelier, pictate integral sau parțial de asistenți, în maniera maestrului.

Myatt copiasse o mulțime de maeștri în timpul studiilor sale de artă, stând și desenând ore în șir în muzee, în fața unui Rembrandt sau a unui Reynolds. Acum încerca pur și simplu să scoată niște bani din talentul lui de copist. Câtă vreme clienții erau dornici să plătească 150 de lire sterline sau chiar mai mult (prețul depindea de dimensiunea și complexitatea comenzii), el făcea tot posibilul să se adapteze. Rareori auzea a doua oară de un client, dar nu punea asta pe seama priceperii sale. La urma urmei, oamenii aceia nu erau colecționari serioși. Mai găsea din când în când câte un adevărat iubitor de artă, care nu-și putea permite să cumpere tabloul original, dar, în general, clienții lui erau turiști culturali, vânzători de mall, care nu se rușinau să cumpere un tablou doar pentru că se asorta cu draperiile din living. Așa sunt executate, de regulă, sute de reproduceri după picturi faimoase pentru hotelurile de lux, decoratorii de interioare și proprietarii de castele.

La ceva timp de la apariția anunțului, într-o seară, a fost sunat de un bărbat cu o voce elegantă, cu dicție perfectă și accent de Cambridge, dovada că făcea parte din înalta

societate britanică. Apelantul s-a prezentat ca fiind dr. John Drewe, un fizician londonez care voia să comande o pictură.

— Vreau un Matisse drăguț, a spus el, fără să intre în detalii. Ceva colorat, memorabil, nu prea mare.

Myatt i-a spus că poate termina un asemenea tablou în aproximativ două săptămâni.

— Perfect, a spus Drewe. Vă deranjează dacă mi-l aduceți la Londra?

Myatt a fost de acord să se vadă cu profesorul în Gara Euston, unul dintre principalele terminale feroviare din Londra, în două săptămâni.

A terminat tabloul – o mică pânză plină de viață, cu două personaje pitorești în centru – undeva la sfârșitul verii. Pe parcursul călătoriei de două ore, pe lângă ogoare, ruine și grădini mititele, dar bine îngrijite, prin periferiile londoneze și pe lângă șirurile de case de cărămidă cu două etaje, înghesuite unele într-altele, a avut permanent în nas mirosul tare de vernis, care venea de sub învelitoarea neagră de plastic.

La puțin timp după ce s-a așezat pe scaun în restaurantul gării, cu „Matisse-ul” alături, Myatt a simțit o ușoară bătaie pe umăr. Era Drewe, un bărbat înalt, îmbrăcat cu un palton scump din mohair, încălțat cu pantofi de piele realizați manual și cu o frizură mai degrabă demodată, ca a lui Dirk Bogarde⁷ în anii '50. Văzându-l, Myatt s-a gândit că omul este un personaj aparte, puțin cam ostentativ.

— Îmi face o deosebită plăcere să vă cunosc, domnule doctor Drewe, a spus el.

— Spune-mi John, te rog, l-a invitat profesorul.

Drewe a comandat două beri, în vreme ce Myatt a dat jos învelitoarea de plastic și i-a arătat jumătatea de sus a picturii.

— Foarte frumoasă! a exclamat Drewe. Exact ce căutam.

I-a înmănat lui Myatt un plic cu bani, contravaloarea tabloului, și a propus un toast pentru Matisse.

⁷ Dirk Bogarde (1921 – 1999), scriitor, jurnalist și actor britanic. (n.tr.)